

Παρουσίαση του θέματος

“ Το μυστήριο του ομιλούντος σώματος”

«Ο άνθρωπος είναι η θανατηφόρα ασθένεια του ζώου»
Kojève, Εισαγωγή στην ανάγνωση
του Hegel, 2^η έκδοση

Το μυστήριο του σώματος: η έκφραση αυτή, από το Σεμινάριο «Ακόμα»¹ οφείλεται στην έμπνευση του Λακάν· προβάλλει την κρυστάλλινη διαύγεια του γλωσσικού του εργαλείου **εντεύθεν**, ώστε να επιτρέψει την αναζωογόνησή του **εκείθεν** των ορίων που του επιβάλλει αυτή η ίδια έκφραση².

«**Εντεύθεν**» γιατί η έκφραση αυτή δεν αναφέρεται μόνο στην πορεία ενός πολιτισμού που παρήγαγε το «μυστήριο της ενσάρκωσης» ή το μυστήριο του ρήματος που έγινε σάρκα, αλλά και γιατί συνδέεται με την διδασκαλία του, η οποία συνέβαλε, ώστε να περιοριστεί το εν λόγω μυστήριο, αν βέβαια υπήρξε ποτέ κάτι τέτοιο.

Ο Λακάν γνώριζε πώς να εκτρέψει την αναγνωρισμένη δράση της «ομιλίας»³ από το θρησκευτικό πεδίο σ' εκείνο της γλωσσικής δομής, γνώριζε πώς να την στρέψει προς το σημείο, όπου το «αυτό μιλάει»⁴ του ασυνειδήτου μπορεί να αποπειραθεί μια απάντηση η οποία δεν θα είναι της τάξεως του άφατου.

Η ωραία αυτή πόλη του Πάπα, η Ρώμη, αποτελεί ίσως την καλύτερη επιλογή, αν θέλουμε να επιχειρήσουμε μια νέα κριτική προσέγγιση αυτού του λόγου.

«**Εκείθεν**» γιατί η έκφραση αυτή δεν αφορά απλά και μόνο στην αναζωπύρωση μιας θέσης, που θεωρείται πια κλασική, αλλά στην προώθηση μιας γνώσης, που κινείται προς την κατεύθυνση ενός «άθεου» μυστηρίου, το οποίο κατά παράδοχο τρόπο αποσπάει το λόγο από την θρησκευτική του διάσταση.

Πόσο μάλλον, που όσα η παραπάνω έκφραση εξαγγέλλει, θα μπορούσαν να εκληφθούν ως μια ξεχωριστής μορφής..... βιολογία, η οποία θα παρέπεμπε σ' ένα άλλο πραγματικό, διαφορετικό από το πεδίο αναφοράς των επιστημών της ζωής, ένα πραγματικό, το οποίο παρόλα αυτά επιβάλλεται στην εμπειρία και του οποίου την προσέγγιση μόνο η ψυχανάλυση θα καθιστούσε δυνατή.

Επομένως, αν υπάρχει μυστήριο, δεν είναι εκείνο του λόγου που έγινε σάρκα, αλλά της σάρκας που μιλάει. Ανατροπή λοιπόν. Βέβαια, η ομιλία της σάρκας δεν θα ήταν εφικτή, αν δεν ιδιοποιούνταν τη φωνή του ασυνειδήτου, όπως ακριβώς υπογραμμίζεται από τον ίδιο τον Λακάν στο «L'Étourdit»⁵. Υπ' αυτή την έννοια, τα αινίγματα της δεν είναι απλά αυτά της ζωής, αλλά εκείνης της ιδιότητας του ζώντος⁶, που αποκαλείται

¹ Μετάφραση του Σεμιναρίου ΧΧ “Encore” ed. Seuil 1975

² Για την έκφραση που υπάρχει στο πρωτότυπο, “l'éclat de son cristal linguistique” προτιμήθηκε λόγω προβλημάτων κατανόησής της στην Ελληνική γλώσσα η απόδοση “προβάλλει την κρυστάλλινη διαύγεια του γλωσσικού του εργαλείου” η οποία αντιστοιχεί περισσότερο στο περιεχόμενο παρά σε μια κατά λέξη μετάφραση.

³ Απόδοση της λέξης parole

⁴ ça parle: η έκφραση αυτή παραπέμπει είτε στην “ομιλία” έτσι όπως χρησιμοποιείται στην καθημερινή γλώσσα (όλος ο κόσμος μιλάει) είτε στο φρουδικό das Es (το αυτό) της δεύτερης τοπικής. Επομένως η φράση ça parle, μπορεί να μεταφραστεί είτε ως το “αυτό μιλάει”, είτε ως ομιλία του ασυνειδήτου.

⁵ Τίτλος κειμένου του Λακάν [στο “Scilicet 4, Εκδόσ. Seuil,σελ. 20 “] L'Étourdit”: Η λέξη - η οποία διαβάζεται ετουρντί-προκαλεί στον ακροατή την επιθυμία ανάγνωσης της γραφής στο βαθμό που η προσθήκη ενός -t- στο τέλος της λέξης προσθέτει στο επίθετο τη ρηματική κατάληξη του γ' προσώπου αφανίζοντας την γραμματική υπόσταση του υποκειμένου και αφαιρώντας το όποιο λεκτικό νόημα της λέξης προς όφελος των εκφερομένων του κειμένου.....

⁶ vivant

απόλαυση και που διαφοροποιείται ριζικά από κάθε ερώτημα σχετικά με τις ομοιοστατικές ιδιότητες του οργανισμού. Και ενώ ο βιολόγος την προσπερνάει επιδεικτικά, αγνοώντας τις μελέτες γύρω από τον πόνο, ο ψυχαναλυτής την καθιστά αντικείμενό του, τουλάχιστον όσον αφορά τα ομιλούντα υποκείμενα.

Ως προς την «φροϋδική βιολογία», όπως την αποκάλεσε ο Λακάν, θα μπορούσαμε να φανταστούμε ότι η χρήση του λεξιλογίου της σχετικά με την ζωή και τον θάνατο, θα την έφερνε πολύ πιο κοντά στις ανησυχίες της βιολογικής επιστήμης, έτσι όπως έχει επικρατήσει στην σύγχρονη εποχή, δηλαδή στον περίφημο τύπο του Bichat⁷. Πρόκειται για το ίδιο το λάθος το οποίο επεχείρησε να καταγγείλλει ο Λακάν, αξιολογώντας την ως... φροϋδική.

Ούτε «ο έρωας» αλλά ούτε και «ο θάνατος» δεν συνιστούν δεδομένα της εμπειρίας. Σύμφωνα μάλιστα και με την διατύπωση του ίδιου του Φρόυντ, οι ενορμήσεις τόσο της ζωής όσο και του θανάτου αποτελούν γέννημα του ελεύθερου πεδίου που παραχωρήθηκε στην αναλυτική σκέψη, όταν αυτή ήρθε αντιμέτωπη με τα επιβεβαιωμένα από την εμπειρία αινίγματα της επανάληψης, όπως και με όσα εμπειριέχει η ίδια η επανάληψη, είτε υπό την μορφή της εντροπίας είτε της επιμονής της απόλαυσης.

Ως προς την θεωρία των ενορμήσεων, που εγώ αποκαλώ σκέψη, ο Λακάν χρησιμοποιεί, το 1964, τον όρο «μυθολογία», προσθέτοντας ότι οι ενορμήσεις δεν παραπέμπουν στο μη πραγματικό⁸ διότι «είναι το πραγματικό που μυθοποιούν κατά την συνήθεια των μύθων» –υπονοείται, μέσω της οδού που προσφέρει η γλώσσα.⁹ Ο όρος άλλωστε αυτός της μυθολογίας, πιστεύω ότι απέβλεπε στην αναβάθμιση της επιστημονικής αξιοπρέπειας της φροϋδικής ονειροπόλησης.

Πολύ πιθανόν στην εποχή του «Ακόμα» ο Λακάν να είχε χρησιμοποιήσει τον όρο «αερολογία» με στόχο να τονίσει την απόσταση που έπρεπε να τηρηθεί από το πραγματικό που είναι αδύνατον να σκεφθούμε, την απόσταση που ο ίδιος ο όρος του μυστηρίου έρχεται να εγγράψει στην διατύπωση «το μυστήριο» του ομιλούντος σώματος.

Σε κάθε περίπτωση είτε πρόκειται για «μυθολογία», είτε για «αερολογία» θα έπρεπε να είμαστε πιο συγκρατημένοι όταν σπεύδουμε να εφαρμόζουμε ασυλλόγιστα την λεγόμενη φροϋδική ενόρμηση του θανάτου, κατ'εξοχήν εννοιολογική απορία, στα άμεσα δεδομένα της κλινικής εμπειρίας, και να μην την συγχέουμε με την απλή τάση για επιθετικότητα, είτε στρέφεται εναντίον του άλλου, είτε εναντίον του ίδιου του εαυτού.

Ο Λακάν όλως παραδόξως πολλαπλασίασε πολύ περισσότερο από τον Φρόυντ τις αναφορές του στο πεδίο της βιολογίας δηλαδή στα αινίγματα που θέτει η Ζωή χωρίς να τα παρακάμπτει στο όνομα του συμβολικού η να τα συγγεί με ότι υποδηλώνει ο όρος βίος, ειδικότερα όσον αφορά τα τρία βασικά σημεία όπως η γέννηση, η θνητότητα, και το φύλο.

Έτσι πολλαπλασίασε τις αναφορές του, στην προωρότητα της γέννησης, την οποία θεωρεί ως την πραγματική συνθήκη, ήτοι ζωτική, του ανοίγματος προς την γλώσσα.

Εν συνεχεία στον ατομικό θάνατο των ειδών που αναπαράγονται μέσα από το φύλο και που κατά την γνώμη του, φαίνεται να αναδιπλασιάζει από βιολογικής άποψης την απώλεια που οφείλεται στην γλώσσα.

Τέλος στην βιολογική αμφισεξουαλικότητα, αρσενικό θηλυκό, που τόσο υπογραμμίστηκε από τον Φρόυντ και η οποία αν και δεν κάνει ούτε τον άνδρα ούτε την γυναίκα παρόλα αυτά όμως υποχρεώνει τον λόγο¹⁰ να παράγει ως προς τα ομιλούντα υποκείμενα «δυο ήμισυ» όπως λέει ο Λακάν στο «L' étourdit», κατ'αντιστοιχία με το sex ratio που στηρίζει την αναπαραγωγή, αλλά και με επιφύλαξη, έναντι όσων η επιστήμη υπόσχεται σήμερα στο θέμα της αναπαραγωγής.

Η έκφραση **μυστήριο του ομιλούντος σώματος** αντιστοιχεί εν τούτοις, σε ένα άλλο επίπεδο, σ' αυτό που θα έπρεπε κατά κύριο λόγο, να μας εκπλήσσει στις λακανικές θέσεις που προηγήθηκαν, δηλαδή στο μυστήριο, παρά στο ομιλόν σώμα. Πόσο μάλλον που ολόκληρη η φράση αναδιπλασιάζει τον τόνο: «το

---

⁷ Ο Bichat συνέλαβε τον τύπο ενός αυτόνομου εξαγωγέα ο οποίος καθαρίζει τα δίκτυα του νερού χωρίς ηλεκτρική ενέργεια.

⁸ irréal

⁹ langage

¹⁰ discours

πραγματικό, θα έλεγα...αποτελεί το μυστήριο του ασυνειδήτου»¹¹. Να λοιπόν πώς αυτό το τελευταίο αφαιρείται από το πεδίο του συμβολικού και επανεισάγεται σ' εκείνο του αινίγματος. Ιδού μια φοβερή καινοτομία.

Θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε στο πρόγραμμα τις διαδοχικές επεξεργασίες του Λακάν οι οποίες επιχειρούν να συλλάβουν την επίδραση στο σώμα ύλη, που ασκεί το «αυτό μιλάει» του ασυνειδήτου.

Αυτές δεν προέρχονται μόνο από το Σεμινάριο «Ακόμα» αλλά ακολουθούν τους ορισμούς της ενόρμησης, του συμπτώματος και της σεξουαλικής σχέσης: της ενόρμησης, που απηχεί αυτό που υποδηλώνεται μέσω του αιτήματος και δια της οποίας «μιλάω με το σώμα μου» και η οποία λέει, αυτό που το υποκείμενο¹² θέλει και συγχρόνως αυτό που του λείπει, του συμπτώματος, συμβάν του σώματος στην συνάντηση των λέξεων με την απόλαυση, της σεξουαλικής σχέσης που η λεκτική φλυαρία επικαλείται συνεχώς, χωρίς όμως να καταφέρνει να την εγγράψει.

Πολύ πιο ενδιαφέρον από το να παρακολουθούμε τις διαδοχικές επεξεργασίες του Λακάν θα ήταν να συλλάβουμε αυτό που αναδύεται μέσω της συγκεκριμένης φράσης, ως το πλέον ριζικά «ανέκδοτο».

Μόνο έτσι η φράση αυτή μπορεί να συμπορευτεί με όλους τους νεωτερισμούς πού την περιβάλλουν μέσα στο κείμενο του «Ακόμα». Θυμίζω μερικούς από αυτούς: το ασυνείδητο που αποκρυπτογραφείται είναι «αερολογία» υποθετική: γλωσσολαλία¹³ που δεν είναι μια δομή, δεν περνάει στην γλώσσα, στην αρθρωμένη γνώση παρά μόνο μέσω σύμπραξης με κάποια απόλαυση κι αυτό σε συνάρτηση πάντα με τα ατομικά ενδεχόμενα.

Από εκεί προέκυψε ο τόνος που δόθηκε στο «πραγματικό ασυνείδητο» ενσαρκωμένο, αποδεσμευμένο από το νόημα του υποκειμένου, ο τόνος στην ελαχιστοποίηση της αλήθειας και στην προώθηση του όρου «ομιλόν είναι»¹⁴ για να μην αναφερθούμε στο σύνθωμα¹⁵.

Ιδού λοιπόν όσα θα πρέπει να ξεδιπλώσουμε και να εικονογραφήσουμε στο επίπεδο της κλινικής, συνάγοντας τις ιδιαίτερες συνέπειες που αναφέρονται στα όρια των όσων στοχεύει η γνώση, στην δυνατότητα της μετάδοσης, στο πέρασμα σε μια ανάλυση περατή όπως και στον αναλυτή που αυτή απαιτεί.

Colette Soler, 28 Φεβρουαρίου 2009

Μετάφραση Ευαγγελία Κομματά¹⁶

¹¹ Σεμινάριο XX, "Encore", 1975, σελ. 112

¹² je: απόδοση του schifter που προηγείται του ρήματος

¹³ Απόδοση του όρου lalangue ο οποίος υποδηλώνει έναν αναδιπλασιασμό των φθόγγων λα, λα, ένα είδος φωνητικής φλυαρίας που εμφανίζεται και κατά την παιδική προ-γλωσσική περίοδο ενώ παράλληλα η αναφορά του Λακάν παραπέμπει επίσης στα δυο Λα των συγγραφέων των λεξικών της Ψυχανάλυσης και της Φιλοσοφίας αντίστοιχα, Λαπλάνς και Λαλάντ.

¹⁴ parlêtre : συναίρεση των ρημάτων ομιλώ= parler και είναι= être

¹⁵ sinthome

¹⁶ Στην οριστική απόδοση του κειμένου συνέβαλαν οι κάτωθι:

α- Για τις εννοιολογικές επισημάνσεις οι Μαρία Βελισσαροπούλου και Σ. Μωριάτης

β- Για τις γραμματικές και τις συντακτικές υποδείξεις οι Σωτηρία. Γρίβα, Γεωργιος Κωνσταντίνου, Διονύς. Μπράτης, Κατερίνα Καραγιάννη.

Βιβλιογραφία

- 1. Jacques Lacan, « L' Etourdit», Scilicet 4, Seuil, 1972, σελ. 20**
- 2. Jacques Lacan, « Du Trieb de Freud», Ecrits, Seuil, σελ. 853**
- 3. Jacques Lacan, « L' Etourdit», Scilicet 4, Seuil, 1972, σελ. 12 και 19**
- 4. Jacques Lacan, « Encore», Seuil, 1975, σελ. 118**